

El fons musical Charles Doutres, testimoni històric de la cobla a la Catalunya Nord

Jordi Molina

Era un dia d'agost de l'any 2009. Em trobava a Vinçà, un petit poble vora Prada, a la Catalunya del Nord, preparant-me per fer l'endemà un concert de tenora i orgue, en un dels molts orgues històrics que es troben a la comarca del Conflent. Cada orgue té les seves particularitats: l'època en què va ser construït, les seves dimensions i el nombre de registres fan que cada instrument sigui únic i requereixi uns assajos previs abans d'efectuar un concert. Mentre fèiem el corresponent assaig amb l'organista Josep Maria Escalona, vaig rebre la visita de la Mari-Ange Hermann, pianista i directora d'una escola de música a Illa de Tet, un poble veí també amb un important orgue històric.

La Mari-Ange em va explicar que el seu avi havia estat un conegut músic i compositor vinculat al món de les cobles i tenia interès a mostrar-me tot el llegat musical que encara conservava del seu avantpassat.

Dedicar-me a la música d'arrel tradicional i viure en un país relativament petit són elements que determinen que de tant en quant trobi familiars i descendents d'antics músics que volen informació sobre el patrimoni musical que han heretat i una opinió del que potser caldria fer amb aquest

material. D'aquesta manera, ara fa uns quants anys, vaig trobar a Cabrils l'arxiu musical d'en Pere Rigau destinat a desaparèixer i avui, sortosament, el podem gaudir al Centre de Documentació de Can Quintana.

L'endemà al matí em vaig acostar a Illa de Tet i vaig poder veure tot el material que la Mari-Ange encara guardava del seu avi. El músic i compositor en qüestió era en Charles Doutres (fill), nascut a Illa a la segona meitat del segle XIX i que va desenvolupar el seu ofici entre els anys 1885 i el 1935. En Charles Doutres va ser intèrpret de tible de la cobla Els Doutres, cobla familiar formada al voltant de l'any 1880 que cessà la seva activitat al final de la dècada dels anys vint. En una fotografia de la cobla l'any 1908, hi trobem tres germans (en Pierre, en Jean i en Charles Doutres pare, i en Charles fill).

Charles Doutres (foto arxiu familiar)

Vaig passar tot el matí observant molt encuriolit totes aquelles partitures, fotografies, tots els documents i objectes i els instruments que havien format part de la vida d'aquell antic músic. La conclusió era clara: em trobava davant d'un arxiu musical molt important que explicava de manera molt detallada la història de les cobles a la Catalunya del Nord, el seu repertori i la seva tradició. També hi havia tres instruments molt interessants: 2 tibles Toron, el lutier de Perpinyà iniciador de la tenora i el tible de

la manera que el coneixem avui en dia; per tant, instruments construïts cap a mitjan segle XIX i una tenora Montserrat de construcció més moderna. Tots tres en perfecte estat de conservació.

La Mari-Ange considerava que tot aquell fons havia de ser en un lloc ben guardat, per conservar, catalogar i posar a disposició dels experts en aquest tema, i em demanava si jo coneixia algú que pogués estar interessat en la seva adquisició.

Quan vaig arribar a Torroella, vaig anar a trobar l'Antoni Roviras, director del Museu de la Mediterrània, i vaig explicar-li tot el que el dia abans havia vist. Era evident que el Centre de Documentació de Can Quintana era el lloc adequat per poder gaudir, conservar i catalogar el fons Doutres. Actualment es troben al centre diferents arxius de compositors i músics, la majoria vinculats a la vila, i conformen un dels centres amb arxius i fons musicals més importants del país relacionats amb la temàtica de la cobla.

A en Toni la idea el seduïa. Calia fer un inventari exacte de tot el material susceptible d'adquisició, decidir quin material era interessant per al museu i, evidentment, fer una oferta econòmica.

Després de diverses anades a Illa i d'unes negociacions relativament ràpides, la major part del fons Doutres va arribar a Can Quintana. A grans trets, el fons consta de:

1. Un tible de l'Andreu Toron, construït a mitjan segle XIX, en perfecte estat de conservació. Vam convidar en Pau Orriols, constructor d'instruments i una autèntica autoritat en la matèria, perquè ens fes una valoració de la importància d'aquest instrument i em va enviar aquest escrit:

"La tenora i el tible són instruments que descendeixen de les xeremies medievals. Són instruments populars que a poc a poc s'han anat adaptant físicament a les necessitats de la nostra música. Sabem exactament que la tenora va fer la seva última transformació el 23 de desembre de 1849: l'Andreu Toron va presentar en concert un nou model de tenora que amb petits retocs perdura encara actualment. Del tible no en tenim la mateixa informació, però és de suposar que els canvis de la tenora provocarien un paral·lelisme en el tible. En un moment determinat la tarota, més o menys evolucionada amb mecanismes de claus, dóna pas al tible de la cobla moderna.

»Aquest model de l'Andreu Toron, i que de moment és únic, és el paradigma d'aquesta transformació. Per l'aspecte exterior i sobretot per la campana tan llarga i voluminosa i amb anells d'ivori, recorda una tarota, però té un sistema

de claus inspirat en l'oboè de l'època, que ja el fan clarament un tible. Les claus d'alpaca i la fusta de *granadillo* semblen també voler trencar amb el passat.

»És un instrument extraordinari, sorprenent pel seu acabat i perfecta conservació. Omple un buit en l'evolució i ben segur que el seu posterior estudi donarà agradables sorpreses.

»L'Andreu Toron va fer models de tible encara més evolucionats, que són el punt de partida dels constructors catalans posteriors: els Llantà i en Soldevila, *Catroi*, els van copiar i escampar per tot el principat.

»Cap als anys cinquanta, en Fidel Pardo va dissenyar uns canvis en la conicitat interior i també en el sistema mecànic que són la base del tible contemporani."

2. Totes les composicions originals d'en Charles Doutres conformaven el repertori habitual que les cobles de la Catalunya del Nord interpretaven en les festes i balls. Bàsicament dividits en tres apartats, els balls: quaderns de 12 dotzenes cadascun sense títol. Cada dotzena està constituïda, ella mateixa, per 12 petits fragments de ritme binari. Per lligar aquests petits fragments entre ells (que es tocaven enllaçats), el conjunt de la cobla tocava en acord dues notes en calderó mentre un instrument solista (normalment la tenora o el tible) feien una cadència. Aquest format era l'habitual en el ball i va ser molt popular a principis del segle XIX. Amb el pas del temps va anar minvant aquesta tradició, però observem que encara s'interpretava així en la primera època de la cobla Doutres. Les danses: durant un temps eren les músiques que s'interpretaven seguidament dels balls i posteriorment van acabar per substituir-los. El repertori està constituït bàsicament per danses de moda: *scottisch*, masurques, polques, *java*... La gran majoria són composicions originals d'en Charles Doutres i també hi ha algun arranjament de diferents autors. Les fantasies: aquestes eren les obres que es tocava en concert. Es tracta d'orquestracions, fetes també per en Charles Doutres, de fragments de música clàssica de moda: fragments d'òperes (*La Traviatta* de Verdi, *Lohengrin* de Wagner, *La Favorita* de Donizetti...).

3. Un mètode de tenora del 1897 i un mètode de tible del 1906. Aquests mètodes són dues autèntiques joies, ja que fins ara el primer mètode per a l'estudi de la tenora i el tible del qual teníem constància era del anys cinquanta, fet per en Josep Coll.

El mètode de tenora és de poques pàgines, en canvi el de tible (prima) conté unes cent pàgines amb moltes lliçons i estic convençut que és el mètode més important avui en dia de tots els que existeixen per a l'estudi del tible.

4. Diversos objectes personals: caixa amb canyes de tenora i tible; llapis i paper de música original; agenda personal en la qual trobem de manera detallada els diners guanyats en cada actuació de la cobla; tots el lloguers anuals en un període de més de 25 anys, i fotografies i altres records familiars.

Estic convençut que aquest fons musical aporta una informació molt valuosa que ens parla de l'evolució de la cobla en el període de finals del segle XIX i principis del XX, de la seva tradició, del seu repertori i de l'evolució en la construcció dels nostres instruments. És testimoni d'una època de la qual no teníem excessiva informació. Segur que del seu estudi se n'establiran noves conclusions i una més gran aproximació a la realitat d'aquella època.

Portada del
Méthode de tible de
Charles Doutres
(foto Jordi Molina)